

Τριμηνιαία έκδοση του Παιδικού Τμήματος των Φίλων του Μουσείου Γουλανδρή

Γαίας Ατίμωσις⁽¹⁾

*Να τι θα έλεγε, αν μιλούσε η γη της Αττικής
(απόσπασμα από κείμενο του Δημήτρη Πικιώνη)*

«... Δείλαιοι⁽²⁾ και αμαθείς και βάρβαροι, τι κάνετε;

Δεν ξέρετε ότι είμαι η μητέρα και η τροφός, το λίκνο, η κοιτίδα, η μητέρα της περασμένης δόξας και της μελλούμενης;

Μάταια θαυμάζετε τα μνημεία που έστησαν κάποτε τα παιδιά μου.

Δεν ξέρετε πως είναι σαρξ εκ της σαρκός μου και πως όταν η μορφή μου αφανισθεί, η δικιά τους θα χάσει το νόημά της;

Τι κάνατε την Ελευσίνα;

Τι κάνατε τον Ιλισό και τον Κηφισό, τα δυο αγιάσματά μου;

Βάλατε μέσα τους υπονόμους σας, ρίξατε τα νερά των εργοστασίων σας. Δεν βλέπω πια βωμούς των θεών επάνω στα όρη μου και τους λόφους πάρεξ⁽³⁾ τα γραφεία και τις μηχανές των Εταιρειών σας.

Εκείνοι⁽⁴⁾ ήταν σημάδι λατρείας, σε σας δεν απομένει παρά η κατώτερη μορφή της σχέσης με τη φύση, η εκμετάλλευση...»

(1) εξευτελισμός

(2) δόλιοι

(3) παρά μόνο

(4) δηλαδή οι ναοί

Ο Δημήτρης Πικιώνης (1887-1968) ήταν πολιτικός μηχανικός, αρχιτέκτονας και ζωγράφος, καθηγητής του Πολυτεχνείου και Ακαδημαϊκός. Τα έργα του χαρακτηρίζονται από τον τονισμό των ελληνικών στοιχείων και το σεβασμό στο περιβάλλον.

Ο Κηφισός κοντά στις Αδάμες

Φώτο: S. Tuffano

Ο Κηφισός: χθές

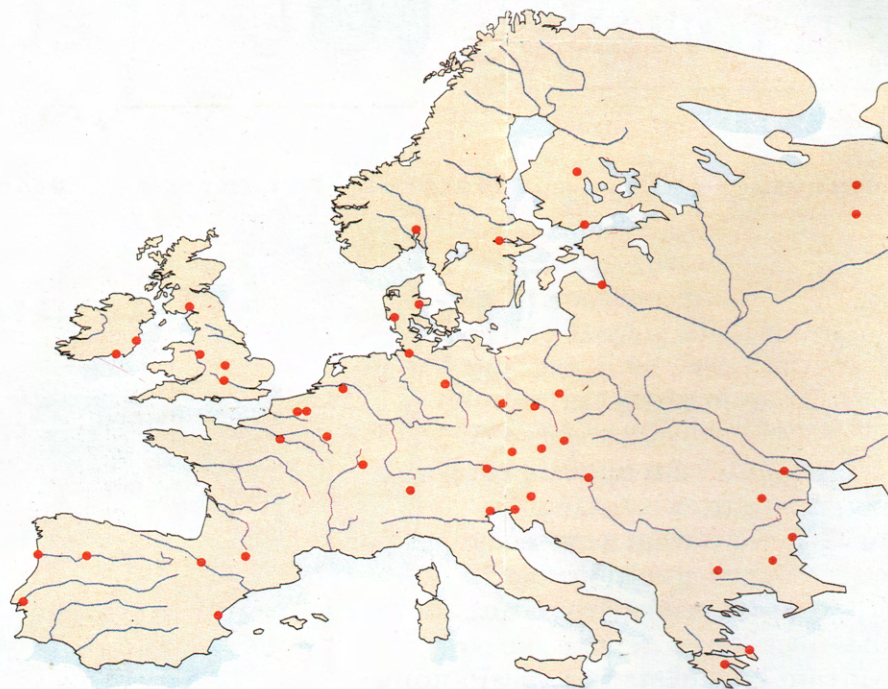
Απόσπασμα από το ημερολόγιο του τριήμερου στο Παρίσι

Με την ευκαιρία της συμμετοχής μας στη μεγάλη πανευρωπαϊκή συνάντηση «'92, Η Ευρώπη των ποταμών» πετούσαμε για το Παρίσι. Μαζί με 2000 παιδιά, απ' όλα τα σημεία της Ευρώπης, θα μεταφέραμε στο Πάρκο του Sceaux τα ποτάμια του τόπου μας, μέσα από διάφορες καλλιτεχνικές δραστηριότητες.

Ο Κηφισός ποταμός ταξίδευε κι αυτός στα χέρια και στις καρδιές των 14 μικρών μας «Φίλων» που θα τον παρουσίαζαν μέσα από ένα θεατρικό δρώμενο, μια βιντεοταινία και ένα πλάνο...

Την τελευταία μέρα, το Σάββατο 27 Ιουνίου, που ήταν και η μοναδική μέρα παρουσίασης των ποταμών, όλοι μας βιώσαμε εμπειρίες αξέχαστες. Από νωρίς το πρωί το Πάρκο του Sceaux είχε μεταβληθεί σε μία σύγχρονη Βαβέλ! Ο «ύμνος της χαράς» τραγουδιόταν συγχρόνως σ' όλες τις ευρωπαϊκές γλώσσες ενώ δεκάδες καινούριες σημαίες ξεδιπλώνονταν μπροστά μας. Μάταια προσπαθούσαμε ν' αναγνωρίσουμε την προέλευσή τους. Κάθε γωνιά της Ευρώπης ήταν εκεί! Λεττονία, Ρωσία, Κροατία, Ρουμανία, Ανδόρα, Λουξεμβούργο κ.ά.

Τεράστιες άσπρες τέντες είχαν μεταμορφωθεί σε αίθουσες εκθέσεων, σε αίθουσες, προβολής ταινιών-video και σε τρεις θεατρικές σκηνές! Ο μαγικός κόσμος των ποταμών της Ευρώπης, μέσα από έργα εντυπωσιακά

Ομάδες που συμμετείχαν στη συνάντηση

για την πρωτοτυπία τους, παρουσιάζονταν συγχρόνως από τις 2μ.μ.-8μ.μ. με αποτέλεσμα να μην μπορέσουμε να παρακολουθή-

σουμε ό,τι θέλαμε!

Όμως τα προβλήματα παντού κοινά! Η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη που καταστρέφει τη φύση, ο τεχνολογικός πολιτισμός που μας αποξενώνει από τις παραδόσεις μας, οι δυσκολίες του αγώνα για τη διάσωση!

Οι Σκωτσέζοι τραγούδησαν και χόρεψαν με πίπιζες για τον ποταμό τους τον Clyde, ο Δούναβης ζωγραφισμένος διέσχισε εξοχικές, δασωμένες και βιομηχανικές περιοχές, ο Τάμεσης με τη μορφή μιας μπλε κορδέλας ξεδιπλωνόταν ανάμεσα σε κάστρα και παλιές γέφυρες, ο Σηκουάνας, παρουσιάστηκε μ' ένα ποταμόπλοιο που στα κατάρτια του ανέμιζαν όλες οι σημαίες της Ευρώπης! Δίπλα στα ξακουστά ποτάμια άλλα μικρότερα και άγνωστα! Παιδιά από την Κροατία μας μετέφεραν τους ήχους του ποταμού Μύθνα με διάφορα μουσικά όργανα φτιαγμένα από υλικά του ποταμού: ξύλο, καλάμια, βότσλα π.χ. Η ιστορία του μικρού σολωμού από τον ποταμό Skjern της Δανίας που σώζει τη μικρή σειρήνα από το θάνατο! Ο Turia από την Ισπανία που δεν ανταμώνει ποτέ τη θάλασσα γιατί όταν φθάνει στην πόλη εγκλωβίζεται σ' ένα αγωγό διυλιστηρίου!

Αναμνηστική φωτογραφία 1992 παιδιά στην Arc de la Defense

Φωτο: Χρήστος Τσιαδής

— σήμερα — αύριο

Τα 14 μέλη της «Παρέας»: Γιώργος Αστερής, Γιώργος Δάτσης, Μαρία Κρόμπα, Όλγα Λαφαζάνη, Ιωάννα Μιχάλη, Ναυσικά Μοσχοβάκου, Δέσποινα Μπαλάσκα, Βαγγέλης Μπελλώνιας, Μυρτώ Ξανθοπούλου, Μυρτώ Πιπασούλη, Ουρανία Ρέγκα, Γιώργος Ρέγκας, Ντομένικο Τουφάνο και Σταύρος Χριστοφιλόπουλος, στον κήπο του Sceaux στο Παρίσι

Φωτό: Μαρίνα Μακρίδου

Βεβαίως και οι ελληνικές συμμετοχές ήταν πλουσιότερες! Ο Ίναχος, ο γιος του Ωκεανού, από την ομάδα του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος που μας διηγήθηκε την ιστορία της Ελλάδας. Ο Ηριδανός από την ομάδα εκπ. προγραμμάτων του Υπ. Πολιτισμού, με το μύθο της αργαγής ενός νέου από τις Νύμφες και ο δικός μας Κηφισός, με το ταξίδι του στο χθες το σήμερα και το αύριο, που ενθουσίασε τους ακροατές αφού συνόδευαν με ρυθμικά χειροκροτήματα τη μουσική του.

Έξω από τις σκηνές ένα αερόστατο πετούσε πάνω από το Πάρκο. εκατοντάδες πολύχρωμα μπαλόνια με ειχές που οι ίδιοι είχαν γράψει ελευθερώθηκαν στον αέρα, τα χιδακτυλοιογιοί και κλόουν κυκλοφορούσαν ανάμεσα στο πλήθος, που είχε συγκεντρωθεί από το Παρίσι.

Είχε πια νυχτώσει όταν η Διεθνής Παιδική Χορωδία τραγούδησε γνωστά παιδικά τραγούδια. «Ήταν ένα μικρό καράβι». «Claire de la lune» κτ.λ. Και η γιορτή έληξε με πυροτεχνήματα!

Μαρίνα Μακρίδου-Μαλλούχου
Χρήστος Τσιωδής

Έτσι δουλέψαμε

Το τρίπτυχο που ετοιμάσαμε (θεατρικό δράμα, βιντεοταινία, πανό) ήταν η καλλιτεχνική έκφραση της διαμαρτυρίας μας για την υποβάθμιση της κοιλάδας του ποταμού.

Η επιλογή του θέματος έγινε επειδή η κοιλάδα του Κηφισού είναι αυτή που επιτρέπει την είσοδο των βόρειων ανέμων που διώχνουν το νέφος από το λεκανοπέδιο της Αττικής, επειδή η Κηφισιά πήρε το όνομά της από τον ποταμό κι επειδή υπήρχε δέσμευση από τους οργανωτές για την παρουσίαση κοντινού ποταμού στο Μουσείο μας. Τα δεκατέσσερα παιδιά που ταξίδεψαν με δικά τους έξοδα, επιλέχθηκαν με κριτήριο την εθελοντική προσφορά εργασίας των γονιών τους στους «Φίλους».

Ο τρόπος που δουλέψαμε ενθάρρυνε τα παιδιά ώστε να πλάσουν τους ρόλους μόνα τους. Στις πρώτες συναντήσεις, με κινητικά παιχνίδια βοηθήθηκαν να αισθανθούν πολύ άνετα μεταξύ τους. Παράλληλα ενη-

μερώνονταν από ειδικούς για το θέμα. Καθοριστική ήταν η επίσκεψη στην κοίτη του ποταμού, όπου με ξενάγηση από τα μέλη του Συλλόγου Προστασίας του Κηφισού, Π. Τσίτουρα και Β. Βάρσο, διαπιστώσαμε την άγνωστη όμορφη πλευρά του αλλά και την τεράστια υποβάθμιση που έχει υποστεί η κοιλάδα του στην περιοχή της Κηφισιάς.

Στη συνέχεια με τη διαδικασία του αυτοσχεδιασμού φτάσαμε σε ένα εικοσάλεπτο σκηνικό αποτέλεσμα που περιλαμβάνει κινητικές φόρμες με τη συνοδεία μουσικής και μικρά δράματα.

Οι κυριότερες φάσεις της εργασίας και η ροή του ποταμού αποτέλεσαν το αντικείμενο τριανταπεντάλεπτης βιντεοταινίας.

Ένα αυτοστήριχτο πανό κατασκευάστηκε από τους γονείς αρχιτέκτονες Κώστα Ξανθοπούλο και Σάντρο Τουφάνο.

Η πρώτη παρουσίαση έγινε στο Μουσείο στις 7 Ιουνίου, ακολούθη-

σε της Γαλλίας στις 27 Ιουνίου και μετά στις παιδικές κατασκηνώσεις της Εμπορικής Τράπεζας και στο αρχαίο θέατρο του Αργους.

«Ο Κηφισός: χθες-σήμερα-αύριο» ήταν αποτέλεσμα άριστης συλλογικής εθελοντικής εργασίας ανάμεσα στους: Ηλία Πίτσικα και Τίνα Παπανικολάου (εμπνευστές της ομάδας), Μαρίνα Μακρίδου και Άννα Μαργαριτούλη (συντονίστριες) και στα παιδιά που έλαβαν μέρος.

Τα παιδιά ανταποκρίθηκαν με μεγάλη υπευθυνότητα σε όλη τη διαδικασία, ενώ οι γονείς τους για άλλη μια φορά βοήθησαν στη λειτουργία της ομάδας και στην εξεύρεση χρηματικών πόρων. Χορηγοί ήταν η Διεύθυνση Διεθνών Εκπαιδευτικών Σχέσεων του Υπουργείου Παιδείας και η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

Ας ελπίσουμε ότι και η δικιά μας φωνή θα ενωθεί μαζί με τις άλλες για να αποτραπεί η ολική καταστροφή του ποταμού.

Κηφισός – Ένας θεός αργοπεθαίνει

Είναι παρήγορο. Εξακολουθούν οι προσπάθειες για τη διάσωση του Κηφισού. Στα χέρια των «Φίλων» βρίσκεται η λεπτομερής περιγραφή των ενεργειών που έκανε ο ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ-ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «Ο ΚΗΦΙΣΟΣ». Κατ' αρχήν θέλουμε ν' αναφερθούμε στην έκθεση-μελέτη που ζήτησε κι έλαβε ο Σύλλογος από το Δασολόγο κ. Νεόκλητο Γεωργιάδη σχετικά με τους περιβαλλοντικούς λόγους που επιβάλλουν την προστασία και τη διάσωση του ρέματος του Κηφισού. Ο κ. Γεωργιάδης επισημαίνει ότι: «... Το μεγάλο πρόβλημα του Κηφισού είναι οι καταλήψεις, οι εκχερσώσεις, τα μπαζώματα και κάθε είδους κακοποίηση που στόχο έχει να αλιώσει τη μορφή του ρέματος με σκοπό τη δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων. Δυστυχώς δεν υπάρχει άμεση και αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος από πλευράς Δημοσίου. Οι διαδικασίες που προβλέπονται από τις ισχύουσες διατάξεις είναι και χρονοβόρες και ανίσχυρες για ουσιαστική αντιμετώπιση του προβλήματος. ... Ο Κηφισός είναι μια χοάνη, ένας πραγματικός αγωγός εξαερισμού του λεκανοπεδίου της Αττικής... Ο περιβαλλοντικός του ρόλος αποκτά ιδιαίτερη σημασία αν δούμε λίγο μπροστά, στο 2000, ας πούμε, όταν η δομημένη Αθήνα θα φθάνει μέχρι το ύψος της Μαλακάσας... Θα πρέπει τώρα, πριν είναι αργά, να φροντίσουμε για μια ζώνη πρασίνου, για ένα πνεύμονα ζωής και ανανέωσης στον άξονα Μαλακάσα-Κηφισός. Δεν χρειάζονται χρήματα, πρόνοια χρειάζεταιται...

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ: 1. Με Προεδρικό Διάταγμα το ρέμα του Κηφισού με τα πρανή

Φωτό: Άννα Μαργαριτούλη

Από τις δοκιμές του δρώμενου

του, με τη λεκάνη απορροής του και τις παρακείμενες ρεματιές του να κηρυχθεί προστατευόμενη περιοχή. **2.** Το αρμόδιο Υπ. Γεωργίας με την ειδική υπηρεσία που διαθέτει, τη Δ/ση Αναδασώσεως Αττικής, να αναλάβει το έργο της προστασίας, ανορθώσεως και αναπλάσεως του ρέματος. **3.** Μετά την ολοκλήρωση των έργων να παραδοθεί ο Κηφισός στους εκατέρωθεν Δήμους οι οποίοι θα αναλάβουν τη φύλαξη και διατήρησή του. **4.** Τυχόν ιδιοκτησίες αναγνωρισμένες να απαλλοτριωθούν, για να μην υπάρχουν εμπόδια στην πορεία των εργασιών».

Στη συνέχεια θα πρέπει να πούμε ότι είναι όντως αξιόπαινη η πρωτοβουλία του Συλλόγου «Ο ΚΗΦΙΣΟΣ» ο οποίος την 20.6.90 μέσω του Προέδρου του κ. Τσίτουρα πραγματοποίησε συγκέντρωση των αρμοδίων Δημάρχων, υπηρεσιακών παραγόντων, εκπροσώπων κομμάτων, του Βουλευτή κ. Κατσάνεβα και του Νομάρχη Ανατολικής Αττικής, με στόχο την υποβολή προτάσεων για τη σειρά των απαιτούμενων ενεργειών, αναγκαί-

ων για τη «σωτηρία του Κηφισού Ποταμού».

Ακολούθησε την 18.7.90 σύσκεψη για την εξεύρεση λύσεως και πάρθηκαν αποφάσεις. Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον περιμένουμε να πληροφορηθούμε την πορεία όλων αυτών των ενεργειών που

είναι ιδιαίτερα ελπιδοφόρες. Ο θεοποιημένος από τους προγόνους μας Κηφισός ποταμός είναι ένας θεός που τώρα, στη δική μας εποχή, αργοπεθαίνει. Είναι ένας θεός που μέσα από το διάβα των αιώνων πρόσφερε απλόχερα τα πολύτιμα δώρα του, όχι μόνο στην νεαρή Κηφισιά που τόσο αγάπησε, αλλά και σ' όλους τους κατοίκους του λεκανοπεδίου Αττικής. Σε μας εναπόκειται το χρέος και η ευθύνη να τον κρατήσουμε στη ζωή.

Μάρω Καβαράκη

Λάθη μας ξέφυγαν στο προηγούμενο τεύχος, λόγω των διακοπών της κ. Βαρελλά. Το σπουδαιότερο ήταν η «ανειφορική» ανάπτυξη. Το σωστό είναι ανειφορική (αει+φέρω) ή διατηρήσιμη ανάπτυξη.

Σ' αυτό το τεύχος συνεργάστηκαν: Αγγελική Βαρελλά, Θύμιος Παπαγιάννης, Άννα Κρεμέζη - Μαργαριτούλη, Σταύρος Ρίζος

Εκδότης/Ιδιοκτήτης:
«ΦΙΛΟΙ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ
ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ»
Λεβίδου 13, 145 62 Κηφισιά
τηλ.: 8083.289, 8013.870

Υπεύθυνη σύμφωνα με το νόμο:
Φρόσω Πηλαβάκη: Πρόεδρος
Στοιχειοθετήθηκε στη
ΦΩΤΟΣΥΝ-Σόλωνος 68

Τυπώθηκε στο λιθογραφείο «Ι. ΜΑΚΡΗΣ
Α.Ε.» - Κηφισίας 40 - Μαρούσι
Διανέμεται δωρεάν στα μέλη των «ΦΙΛΩΝ»
Για τα μη μέλη ΔΡΧ.: 200

Οι φίλοι του μουσείου

Τεύχος 29
Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος '92

Τριμηνιαία έκδοση των Φίλων του Μουσείου Γουλιανδρή Φυσικής Ιστορίας

ΠΟΤΑΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Φωτό: Θύμιος Παπαγιάννης

1. Αχελώος θόρεια από τη Λίμνη των Κρεμαστών: τοπίο μοναδικής αισθητικής και οικολογικής ισορροπίας που θα εξαφανιστεί από τα έργα.

Κατά την αρχαιότητα, οι κάτοικοι του ελλαδικού χώρου απέδιδαν μεταφυσικές ιδιότητες στους ποταμούς και τους λάτρευαν ως ελάσσονες θεότητες. Αυτό αποτελεί ένδειξη της σημασίας των ποταμών για τον άνθρωπο, ως πηγών του ζωοποιού γλυκού νερού, αλλά και τροφής, χρήσιμων υλικών, ως μέσων διακίνησης, ως δημιουργών των πλούσιων υγρότοπων και των γόνιμων πεδιάδων στις εκβολές τους.

Η πτυχωτή γεωμορφολογία και οι μικροκλιματικές συνθήκες της χώρας μας την προίκισαν με ένα μεγάλο αριθμό ποταμών. Οι περισσότεροι πη-

γάζουν από τα ελληνικά βουνά, αλλά ορισμένοι (όπως ο Αξιός, ο Στρυμόνας, ο Νέστος, ο Έβρος) προέρχονται από άλλες χώρες, ενώ ο Αώος ξεκινά από τη βόρεια Πίνδο, αλλά εκβάλλει στα παράλια της Αλβανίας. Οι περισσότεροι ποταμοί καταλήγουν στο Αιγαίο και στο Ιόνιο, σχηματίζοντας δέλτα και υγρότοπους μεγάλης οικολογικής και κοινωνικής σημασίας.

Όλος αυτός ο μοναδικός φυσικός πλούτος του ελληνικού χώρου υποβαθμίζεται ή καταστρέφεται με επιταχυνόμενους ρυθμούς, κυρίως κατά τον 20ό αιώνα, στο όνομα διάφορων

κοινωνικών ή οικονομικών σκοπιμοτήτων, που δύσκολα όμως μπορούν να δικαιολογηθούν με τα κριτήρια της διατηρήσιμης χρήσης (sustainable use) των φυσικών πόρων.

Η αρχική μορφή των ποταμών, αποτέλεσμα βραδών διαδικασιών από την εποχή του Ολοκαίνου, αλλοιώνεται με βάρβαρους τρόπους (μετατοπίσεις και ευθυγραμμίσεις κοίτης, εγκιβωτισμούς, αποξηράνσεις) για την αποφυγή πλημμυρών και τη δημιουργία περισσότερων γεωργικών εκτάσεων. Τα ποτάμια και υγροτοπικά οικοσυστήματα υποβαθμίζονται από τη ριζική μείωση ροής, αποτέλεσμα της αποδάσωσης στις λεκάνες απορροής και εντατικής χρήσης του νερού (κυρίως για αρδεύσεις, που καταναλίσκουν το 73% του γλυκού νερού στη χώρα μας, και για ύδρευση των αστικών κέντρων, με κατανάλωση 12%). Με αποτέλεσμα την αλάτωση των υπόγειων και επιφανειακών υδάτων και τη σταδιακή καταστροφή των παραποτάμιων δασών, αλλά και των παρακείμενων καλλιεργειών (όπως στον Αλιάκμονα, το Χαβρία, το Νέστο, τον Έβρο). Η περιορισμένη ροή που απομένει συχνά φέρει βαρύ ρυπαντικό φορτίο από βιομηχανικά ή αστικά λύματα ή από εκπλύσεις λιπασμάτων και αγροχημικών (όπως στις περιπτώσεις του Πηνειού και του Αλιάκμονα).

Η μεγαλύτερη όμως ζημιά στα ποτάμια γίνεται από την κατασκευή φραγμάτων και υδροηλεκτρικών

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ ΕΚΔΟΘΗΚΕ ΜΕ ΤΗ ΧΟΡΗΓΙΑ ΤΗΣ ΙΟΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

σταθμών. Τα έργα αυτά αντικαθιστούν τα δυναμικά ποτάμια οικοσυστήματα με στείρες τεχνητές λίμνες, αλλοιώνουν και μειώνουν το φυσικό καθεστώς ροής των ποταμών, κατακρατούν τις φερτές ύλες, ελαχιστοποιώντας έτσι την παραγωγικότητα και απειλώντας τα δέλτα με σταδιακή αποσάθρωση, ενώ προκαλούν κοινωνικές συγκρούσεις ως προς τη διαχείριση των υδάτων.

Βέβαια η καθαρή ενέργεια αιχμής που παράγεται από τα υδροηλεκτρικά έργα είναι πολύ χρήσιμη για τον τόπο. Πιστεύουμε όμως ότι με ένα ορθότερο χωροταξικό προγραμματισμό, θα μπορούσε να βρεθεί η χρυσή τομή μεταξύ της ενεργειακής αξιοποίησης των ελληνικών ποταμών, χωρίς τον

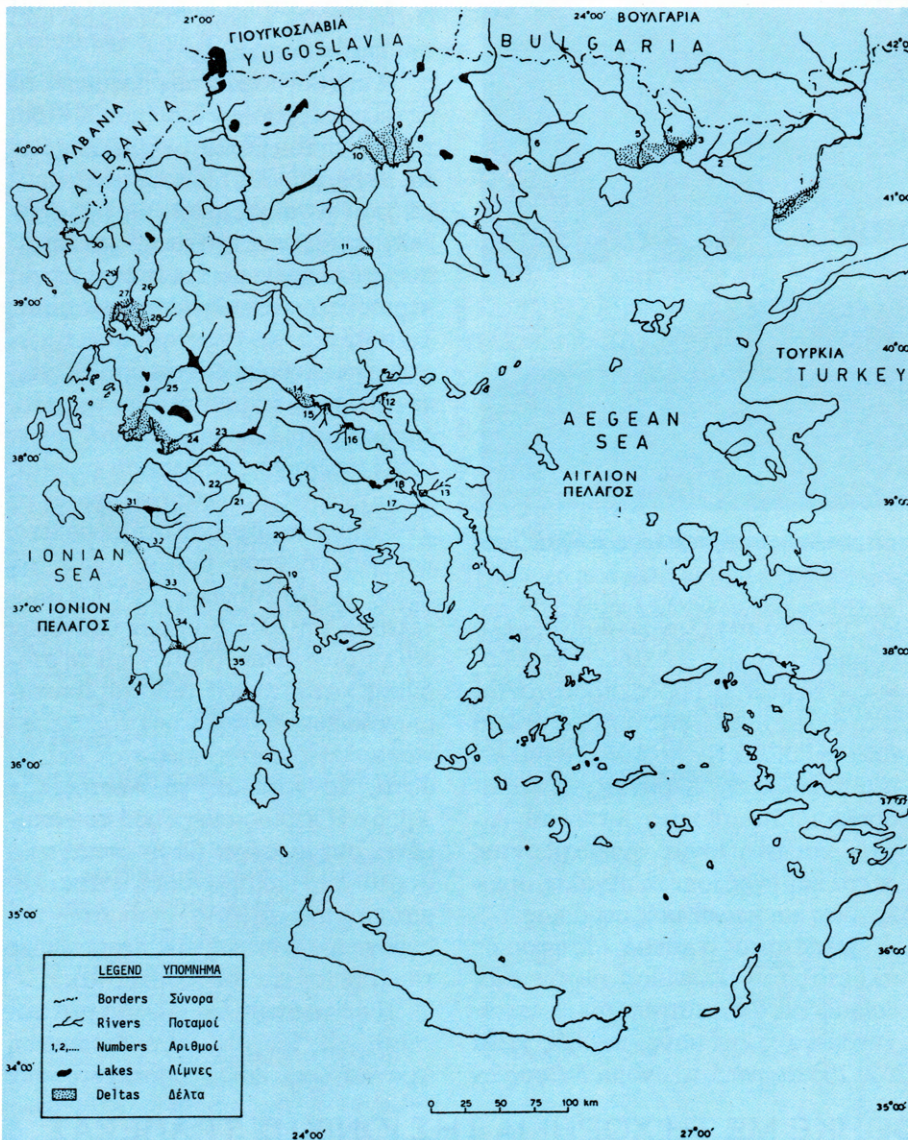
πλήρη αφανισμό τους. Παράλληλα, ο σωστός σχεδιασμός των έργων, η προσεκτική κατασκευή τους και η ευαίσθητη διαχείριση της λειτουργίας τους (που δεν γίνονται σήμερα) θα μπορούσαν να μειώσουν σημαντικά τις δυσμενείς επιπτώσεις τους στο φυσικό περιβάλλον.

Οι κάτοικοι της Αττικής έχουν βιώσει τον πλήρη εξαφανισμό των ποταμών της. Ο Ηριδανός δεν υπάρχει πια, ενώ από τον Ιλισό και Κηφισό παραμένουν ελάχιστα υπολείμματα. Θα πρέπει επομένως να στηρίξουν ενεργά το αίτημα για τη διαφύλαξη και σωστή χρήση των ποταμών της Ελλάδας, που συμβαδίζει άλλωστε πλήρως και με την αντίστοιχη Κοινωνική πολιτική.

Φώτο: Θύμιος Παπαγιάννης

2. Η μείωση της ροής του Αχελώου επαρκεί και για την Ανατολική Ελλάδα

ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΠΟΤΑΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΘΡΑΚΗ	1 Έβρος
	2 Φιλιούρης
	3 Κομάτος
	4 Ξανθιώτικος
	5 Νέστος
	6 Στρυμόνας
	7 Χαβρίας
	8 Γαλλικός
	9 Αξιός
	10 Αλκιάκμονας
ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΕΥΒΟΙΑ	11 Πηνειός
	12 Ιστιαίας
	13 Λίλας
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	14 Σπερχειός
	15 Σκαρφιάς
	16 Ξυριάς
	17 Ασωπός
	18 Αυλιδάς
	19 Ιναχός
	20 Ασωπός Π.
	21 Βουραϊκός
Α. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ Β. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	22 Σεληνούς
	23 Μόρνος
Ν. ΣΤΕΡΕΑ	24 Εύηνος
	25 Αχελώος
ΗΠΕΙΡΟΣ	26 Άραχθος
	27 Λούρος
	28 Βουβός
	29 Αχέρων
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	30 Καλαμάς
	Αώος
	31 Πηνειός Π.
	32 Αλφειός
	33 Νέδας
	34 Πάμισος
35 Ευρώτας	

(Πηγή πίνακα και χάρτη: Α. Ψιλοβίκος 1990. «Η περίπτωση των Ποταμών δέλτα των ακτών του Αιγαίου και Ιονίου Πελάγους». Πρακτικά του Συνεδρίου για την προστασία και Διαχείριση των Ελληνικών Υδροτοπίων, Θεσσαλονίκη, Απρίλιος 1989).

Η ΕΚΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΑΧΕΛΩΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ

Φώτο: Θύμιος Παπαγιάννης

3. Η τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών και η νεκρή της ζώνη.

Το σχέδιο εκτροπής τμήματος της ροής του Αχελώου ποταμού προς το θεσσαλικό κάμπο έχει γίνει πλέον κύριο θέμα διαμάχης στον ελληνικό, αλλά και στον ευρωπαϊκό χώρο.

Οι υποστηρικτές του έργου (όλες οι πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις της Θεσσαλίας, αρμόδιες υπηρεσίες, μηχανικοί και κατασκευαστές) αναφέρουν την προσδοκώμενη συμβολή του στην αύξηση της παραγωγής υδροηλεκτρικής ενέργειας και άρδευσης στη Θεσσαλία, στον εμπλουτισμό και καθαρισμό της ροής του Πηνειού, στην απορρόφηση κοινοτικών πιστώσεων, στην τόνωση της τοπικής οικονομίας από την εκτέλεση μεγάλων έργων.

Οι αντιτιθέμενοι (όλες οι περιβαλλοντικές οργανώσεις στην Ελλάδα και την Ευρώπη, βουλευτές και ευρωβουλευτές, επιστήμονες, το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Γραμματεία Ραμσάρ, το Ελληνικό Κέντρο Υδροτόπων, η άμεσα θιγόμενη κοινωνία της Δυτικής Ελλάδας) σημειώνουν την έλλειψη συνολικών μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, τις συνοπτικές και αδιαφανείς διαδικασίες, τις καταστρεπτικές επιπτώσεις των έργων στον ορεινό όγκο της Πίνδου, στους υγρότοπους του Μεσολογγίου, που προστατεύονται θεωρητικώς από τη σύμβαση Ραμσάρ και την κοινοτική οδηγία 79/409, αλ-

λά και στο θεσσαλικό χώρο.

Κυρίως όμως αμφισβητούν τη σκοπιμότητα και οικονομικότητα του έργου, τόσο από πλευράς ενεργειακής, όσο και γεωργικής. Και επικαλούνται σχετικές μελέτες και επίσημα έγγραφα της ΔΕΗ, που αποδεικνύουν το επιζήμιο του έργου, καθώς και την

αλλαγή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, που αποθαρρύνει πλέον την περαιτέρω εντατικοποίηση της γεωργικής παραγωγής. Πράγμα που φαίνεται να επιβεβαιώνεται από την εγκατάλειψη της κατασκευής των αρδευτικών δικτύων στην παρούσα φάση, ενώ είχαν δημοπρατηθεί μαζί με τα υδροηλεκτρικά έργα το 1986, και την ανάθεση από την ΕΚ ειδικής οικονομικής μελέτης για τον έλεγχο της βιωσιμότητας του έργου, πριν από την τελική έγκριση της κοινοτικής συγχρηματοδότησης.

Πέρα από όλα αυτά, μας προβλη-

ματίζει η ικανότητα του δημόσιου τομέα στη χώρα μας, υπό τις παρούσες συνθήκες, να προγραμματίσει, να διευθύνει, να επιβλέψει και να διαχειριστεί ικανοποιητικά ένα τέτοιο σύνθετο πλέγμα έργων, τεράστιου οικονομικού κόστους (πέραν του 1 τρισεκατομμυρίου δραχμών). Γιατί οι ενδείξεις είναι πολύ απογοητευτικές. Ο βάρβαρος τρόπος με τον οποίο εκτελείται το φράγμα της Μεσοχώρας (αλλά και ο γειτονικός οδικός άξων Άρτας-Τρικαλών), με βιβλική καταστροφή του μοναδικού τοπίου των Τζουμέρκων, και η ανοχή της συνεχώς αυξανόμενης δόμησης αυθαιρέτων μέσα στον υγρότοπο του Μεσολογγίου και τις εκβολές του Αχελώου δικαιολογούν την αμφισβήτηση της δυνατότητας ορθής εκτέλεσης παρόμοιων έργων, παράλληλα με την αποτελεσματική προστασία και σωστή διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος.

(Στην Ελλάδα τον αγώνα κατά της εκτροπής του Αχελώου συντονίζουν η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία, η Εταιρία Προστασίας της Φύσεως και το Ελληνικό τμήμα του WWF).

Φώτο: Θύμιος Παπαγιάννης

4. Το φράγμα της Μεσοχώρας: διαίη παρέμβαση στον ορεινό χώρο της Πίνδου.

ΤΑ ΦΡΑΓΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΠΟΤΑΜΟ ΝΕΣΤΟ

5. Το φράγμα του θησαυρού στο Νέστο: μεγιστοποίηση της τεχνικής παρέμβασης στο τοπίο.

Ο Νέστος, που πηγάζει στη Βουλγαρία, είναι από τους ωραιότερους ποταμούς της Βόρειας Ελλάδας. Η κοιλάδα και τα στενά είναι σημαντικοί βιότοποι για τα πουλιά. Το δέλτα του ποταμού αποτελεί υγρότοπο διεθνούς σημασίας (σύμφωνα με τη σύμβαση Ραμσάρ), ενώ το παραποτάμιο δάσος του Κοτζά Ορμάν (μικρό τμήμα του απέμεινε μετά τον εμφύλιο) είναι μοναδικό από οικολογική άποψη.

Όλα αυτά τα πολύτιμα φυσικά στοιχεία απειλούνται σήμερα με καταστροφή. Η κατακράτηση υδάτων στη Βουλγαρία, αλλά και η

έντονη χρήση τους για αρδεύσεις στον ελληνικό χώρο, έχουν μειώσει αισθητά τη ροή του ποταμού, που μηδενίζεται κατά τους θερινούς μήνες. Αποτέλεσμα είναι η βαθμιαία αλάτωση των υπόγειων υδροφορέων, η αποξήρανση των υγρότοπων και η μείωση της υδρολίπανσης του παραποτάμιου δάσους, με επιπτώσεις δυσμενείς και στη γεωργία και στους βιότοπους.

Τα προβλήματα θα επιταθούν με την ολοκλήρωση της κατασκευής του υδροηλεκτρικού έργου θησαυρού. Ήδη οι εργασίες, που έχουν εκτελεστεί κατά 70%, έχουν

γίνει κατά πλήρη παραβίαση της αντίστοιχης μελέτης επιπτώσεων (που εκπονήθηκε το 1977) και μάλιστα σε άλλη θέση από την αρχική, προκαλώντας πολύ σοβαρές καταστροφές στο τοπίο.

Ακόμα χειρότερα, προγραμματίζονται στη ροή του Νέστου δύο νέα φράγματα για αρδευτικούς σκοπούς, με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Η πραγματοποίησή τους, πέρα από όλες τις άλλες δυσμενείς επιπτώσεις, θα μηδενίσει τη ροή ύδατος και φερτών υλών προς το δέλτα, προκαλώντας την εξαφάνισή του.

Παράλληλα, η εντατική και αποκλειστική εκμετάλλευση των υδάτων του ποταμού για κερδοσκοπικούς σκοπούς στερεί τη χώρα μας από ένα κύριο επιχείρημα στη διαπραγμάτευση με τη Βουλγαρία για τη σωστή και δίκαιη χρήση της ροής του Νέστου. Ενώ, αν η ελληνική πλευρά προχωρούσε σε λελογισμένη χρήση των υδατικών πόρων για κοινωνικούς κυρίως σκοπούς, με παράλληλη διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος, θα μπορούσε να απαιτήσει το ίδιο και από τους βόρειους γείτονές μας.

(Την εκστρατεία για τη σωτηρία του Νέστου οργανώνει το ευρωπαϊκό Ταμείο Φυσικής Κληρονομιάς και η Εταιρία Περιβάλλοντος και Οικοανάπτυξης στη Χρυσούπολη).

Φωτό: Hans Yendrup

Εκδότης/Ιδιοκτήτης:
«ΦΙΛΟΙ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ
ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ»
Λεβίδου 13, 145 62 Κηφισιά
τηλ.: 8083.289, 8013.870

Υπεύθυνη σύμφωνα με το νόμο:
Φρόσω Πηλαβάκη: Πρόεδρος

Στοιχειοθετήθηκε στην ΦΩΤΟΣΥΝ-Σόλωνος 68
Τυπώθηκε στο λιθογραφείο «Ι. ΜΑΚΡΗΣ Α.Ε.» - Κηφισίας 40 - Μαρούσι

Διανέμεται δωρεάν στα μέλη των «ΦΙΛΩΝ»
Για τα μη μέλη ΔΡΧ.: 200

